

„... s rendezni végre közös dolgainkat ...”

Gondolatok a „fenntartható” társadalomról

(Ábel Csaba)

I. „... talán őrzője vagyok testvéremnek?”

Majd ő segít saját magán. Ha elvállalta, majd megoldja egyedül is. Ő tehet róla, hogy ilyen helyzetbe jutott. Siránkozni könnyű. Nekem is megvannak a magam gondjai, én mégis megpróbálok kimászni belőlük. Én segítek, de azokon, akiken látom, hogy érdemes. Nem én vagyok a felelős más elrontott életéért. Nem menthetünk meg minden egyes elesettet. A többségnek ugyanúgy meg lett volna a lehetősége, hogy ne jusson ide.

Manapság már leginkább fel sem tesszük a fentebb idézett kérdést, mielőtt nemmel válaszolnánk rá. Elfordultunk egymástól, pontosabban nem vesszük észre egymást. „Fontosabb” dolgokkal foglalkozunk, miközben az emberek közti kapcsolatok, az egymással való törődés, a másokon való segítség szükségessége a perifériára szorult. Vagy átértékelődött. Persze ezt tekinthetjük a fejlődéssel járó természetes átalakulási folyamatnak. A probléma azonban valószínűleg ennél súlyosabb.

„Kétezer éven át azt tanultuk otthon, az iskolában, a templomban, hogy szeresd felebarátodat! Áldozd föl magad másokért! Légy becsületes! Most napi 24 órán át azt harsogják nekünk, hogy szeresd önmagadat! Teljesítsd ki önmagadat! Légy sikeres! Mi történik velünk? Mi történik az európai civilizációval?”¹

A modern társadalom elembertelenedése nyomán Kafkától Sartre-ig már sokan megkongatták a vészharangot. Harang kondult a hagyományokért, a vallásért, az erkölcsért, a közösségért, a gyermekkorért, a családért és sok másért.

„Sose kérdezősködjél, kiért szól a harang.”² Már nem kérdezzük. Az „elidegenedés”, az alapvető értékek „kiveszése” a mai világból szinte mindennapi életérzésünké vált. Tudjuk: értünk harangoznak.

---

¹ Hankiss Elemér: Proletár reneszánsz Helikon Kiadó 1999, Címlap.

² John Donne

II. „A modern ember elidegenedett önmagától, embertársaitól és a természettől. Átváltozott árucikké ...” (Erich Fromm)³

Az emberi élet értékét mára sokhelyütt piaci szempontok határozzák meg. „Az emberi érték immár az eladhatósággal azonos, s nem a szeretet, a gondolkodás, a művészet emberi képességeivel.”⁴ „A technopoliszokban gyérek, sietősek és felületesek a szomszédok közti kapcsolatok. Élünk egymás mellett de nem ismerjük egymást.”⁵ Kapcsolataink nem a szeretet, tisztelet, hűség, öröm, bizalom sok évszázados értékeire épülnek, hanem a korrektség, a szigorú udvariasság, a (piaci) eredményre törekvés, a hasznosság határozza meg őket. Gyakran a korábbi értékek *helyett*, de mindenképpen azokat megelőzve.

Az autonóm és független egyén és az anyagi javakban megtestesülő siker kettős eszméjén alapuló fogyasztó társadalom alapelvei szerint ezzel lényegében nincs is gond. A probléma csak az, hogy a fogyasztói társadalom alapelveivel viszont van.

III. „A XIX. század problémája az volt, hogy *Isten halott*; a XX. században viszont az, hogy az ember halt meg.” (Giovanni Martinetti⁶)

„Az élet [ugyanis] nem azért van, hogy anyagi sikereket hajszoljunk, hanem hogy lelki fejlődésre törekedjünk. ... Az anyag törvényei önmagukban nem magyarázzák meg az életet, és nem adnak irányt sem neki.”⁷ A fogyasztói civilizáció a sikerre, méghozzá a piaci értéken mérhető sikerre való törekvést állította a középpontba. „Az, ami az emberiség egészének és így az egyénnek is jó és hasznos, az emberek közötti versenyfutás nyomása alatt már teljesen feledésbe merült. A ma élő emberek döntő többsége értékként már csak azt fogadja el, ami a részvétel nélküli konkurenciaharcban szükséges ahhoz, hogy embertársát túlszárnyalja.”⁸

Mindeközben nem vesszük észre, hogy ily módon saját lábunk alól húzzuk ki a talajt. Az ember ugyanis egyszerűen nem tud mit kezdeni magával, mint mindentől és mindenkitől független és mindenkivel versengő, önálló és autonóm egyén. „A liberális demokráciák azon hajlama, hogy a szélsőséges individualizmus áldozataivá válhatnak, hosszú távon alighanem a legfőbb gyengeségük.”⁹ A magányosan, elszigetelten álló „ember tehetetlen a természet és a társadalom erőivel szemben. ... Elkülönültnék lenni annyi, mint elvágva lenni minden

³ Erich Fromm: A szeretet művészete Háttér Kiadó, 1993. p. 112-114.

⁴ Erich Fromm (Psicanalisi della società contemporanea) idézi Giovanni Martinetti SJ.: A mai hit észérvei Paulus Hungarus –Kairosz Kiadó, 2001. p. 233

⁵ René Latourelle-t (L' uomo e i suoi problemi alla luce di Cristo) idézi Martinetti: I. m. p. 235.

⁶ I. m. p. 263.

⁷ Alexandr Szolzsenyicint (National Review 1983. július 22.) idézi Martinetti: p. 232.

⁸ Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne IKVA-SZÁMALK, 1988. p. 30.

⁹ Francis Fukuyama: A nagy szétbomlás Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000. p. 25.

lehetőségtől, hogy emberi képességeimet kifejthessem.”¹⁰ „Az embernek tehát az a legmélyebb szükséglete, hogy legyőzze elkülönültségét, hogy kiszabaduljon magánya börtönéből.”¹¹ Valójában az emberi létnek van egy, a vízen, az élelmen, a levegőn túlmutató, de legalább ennyire nélkülözhetetlen alapfeltétele: a szeretet.

„A szeretet tevékeny erő az emberben; olyan erő, amely áttöri az embert embertársaitól elválasztó falat, amely egyesíti őt másokkal, ... de lehetővé teszi, hogy azonos maradjon önmagával, megőrizze integritását. A szeretetben megvalósul az a paradoxon, hogy két élőlény eggyé válik, és mégis megmarad kettőnek.”¹² Az embernek ezt az alapvető spirituális és társas lényegét figyelmen kívül hagyó társadalmi rend valójában éppen magát az embert taszította ki önmagából.

IV. „Törődés nélkül nincs béke”¹³

A „valósítsd meg önmagad jelszava” lényegében egyre távolabb vet minket attól, hogy valóban magunkra találjunk. Mindennek a fojtogató tüneteit szinte valamennyien érezzük. Sokan a probléma lényegét is. Mégis, könnyű a kérdést össztársadalmi problémának tekinteni, amellyel szemben természetesen én, mint egyetlen kis láncszem, semmit sem tehetek. Valójában, az egymással való szeretet és törődés *csakis* két ember között válhat igazán valóra. Másként fogalmazva nekünk, személyesen, itt és most kell cselekedni.

Persze mondhatjuk: minderre a sok stressz, elfoglaltság mellett, kimerülve a napi robot után se időnk, se energiánk, se pénzünk, se lehetőségünk. Csakhogy a „tünetek” soha nem a betegség okozói, hanem következményei. *Azért* vagyunk kimerültek és frusztráltak, fáradtak és elkedvetlenedettek, mert nem törődünk egymással. És úgy tudunk magunknak békességet találni, ha egymás felé fordulunk. Hiszen „talán semmi sincs szebb a világon, mint találni egy embert, akinek a lelkébe nyugodtan letehetjük szívünk titkait, akiben megbízhatunk, akinek kedves arca elűzi lelkünk bánatát, akinek egyszerű jelenléte elég, hogy vidámak és nagyon boldogok legyünk.”¹⁴

A kérdés *tényleg* össztársadalmi probléma, de szó sincs arról, hogy ne lehetne a mindennapok apró eseményei során megoldani. *Csak* így lehet megoldani. Csak a mi, személyes cselekedeteinkkel tudunk odafordulni embertársaink felé, csakis mindennapi életünkben tudunk törődni egymással. És ne gondoljuk, hogy semmit sem tehetünk. Hiszen a

¹⁰ Fromm: I. m. p. 17.

¹¹ Uo. p. 18.

¹² Fromm: I. m. p. 32.

¹³ . Az első fejezet címe In: A „Két Kereső”: Jézus nélkül nincs béke – ismerd meg Jézust és megismered a békét. Magyar Könyvklub, Budapest, 2003. p. 25.

¹⁴ Ernest Hemingway Lásd az idézetgyűjteményt a <http://mek.oszk.hu/00100/00174/html/01.htm> oldalon.

„szeretet nem mindig nagy kövekből rakja a dómok pilléreit. Jelentéktelen kicsinyekből alkotja legszebb mesterműveit.”¹⁵

Törődünk kell embertársainkkal. Időt, pénzt, energiát kell áldoznunk erre a kapcsolatteremtésre. *Csakis így* juthatunk időhöz, pénzhez, energiához. Szeretnünk kell, ha szeretetet szeretnénk találni. Ne áltassuk magunkat, hogy nem a mi dolgunk. Vegyük észre és fogjuk fel: „*azért* van síró, hogy vigasztald / és éhező, hogy teríts neki asztalt .... *Azért* van annyi árva, üldözött, / hogy oltalmat leljen karod között.”¹⁶ S ne mentegetőzzünk azzal sem, hogy szegényesek az eszközeink. Mindnyájunknak módjában áll segíteni egy-egy nehéz csomagot cipelő idős néninek az utcán, barátságosan rámosolyogni ismerőseinkre a metró rohanó forgatagában, ha csak egy röpke másodpercig is, vagy felsegíteni egy ismeretlent, ha elesett a lépcsőn.

„Százszor is alkalmam volt megfigyelni, milyen idegenül élnek egymás mellett az emberek, mennyire nem látják egymást, és nem akarnak egymásról tudomást szerezni. ... Minden bizonnyal ez a világ legnagyobb baja. Gyűlöljük és megvetjük egymást, mert nem tudunk egymás dolgairól.”¹⁷ Nem figyelünk egymásra, s így nem ismerjük egymást. Az ismeretlent pedig elkerüljük vagy félünk tőle. Saját termékeink és képességeink reklámozása helyett inkább azzal tölthetnénk több időt, hogy a másokra figyelünk, hogy megértsük, hogy egyáltalán észrevegyük. Csak így segíthetünk rajta. „A Mester így szólt: Nem törődöm azzal, hogy az emberek nem ismernek. Azzal törődöm, hogy nem ismerem az embereket.”¹⁸

A másik iránti érdeklődés pedig akkor igazán hiteles, ha nem másból, hanem a szeretetből fakad, abból táplálkozik. Mert az „ember csak azt ismeri meg igazán, amit megszelídít – mondta a róka. – Az emberek meg nem érnek rá, hogy bármit is megismerjenek. Csupa kész holmit vásárolnak a kereskedőknél. De mivel barátkereskedők nem léteznek az embereknek nincsenek is barátaik.”¹⁹

Hogyhogyan megszelídíteni? „Mit jelent az, hogy megszelídíteni? ... Olyasmi, amit nagyon is elfelejtettek – mondta a róka. – Azt jelenti: kapcsolatokat teremteni.”²⁰ Elhagyatottságunkra, elidegenedésünkre a megoldás valójában ott fekszik a saját két kezünkben. „Vágysz a

---

¹⁵ Ismeretlen szerző In: Egyetemisták imakönyve, Budapesti Egyetemi és Főiskolai Lelkészség, 2002. p. 206.

¹⁶ Bódás János: Ki van jelölve a helyed... A <http://www.lutheran.hu/z/ujzagok/evelet/archivum/2004/17/101> oldalon (Evangelikus Élet 2004/17.)

¹⁷ Jules Michelet. In: Hamvas Béla: Anthologia Humana – ötezer év bölcsessége Medio Kiadó, 1996. p. 319-320.

¹⁸ Konfucius: Kung mester beszélgetései In: Hamvas: I. m. p. 30.

¹⁹ Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg Móra Könyvkiadó, 1977. p. 76.

²⁰ Uo. p. 73.

szeretetre? Szeress!”²¹ Mert aki „szeret, aki mindig szeret, az nem ér rá panaszkodni, és boldogtalannak lenni.”²²

A „valósítsd meg önmagad” jelszavát igazából nem kitörölni kell, hanem mélységében megérteni. Hiszen önmagunkat hasztalan keressük magunk felé fordulva, saját magunkra figyelve, saját kívánságunkat lesve.

„Kerestem Istent, elrejtőzött előlem; kerestem önmagamat, nem találtam; kerestem testvéreimet és megtaláltam mind a hármat.”²³

Mert *„hiába fűröszöd önmagadban, / csak másban moshatod meg arcodat.”²⁴*

V. „Ha megkérdeznének mi a fő bűn a világon, azt felelném: az önzés”

(Robert Baden-Powell²⁵)

Egészen pontosan ez, az egymásra való odafigyelés és a szeretet az a tényező, amely élteti közösségeinket. (Meg)ismerni egymást, figyelni egymásra és törődni egymással azonban nemcsak szűkebb közösségünknek, hanem egész társadalmunknak is létfontosságú alapja. Hiába a gazdasági egymásrautaltság, a történelmi kohézió, társadalmi, politikai erők mind hiába – szeretet és törődés nélkül nincs, és nem is állhat fenn egy közösség. Nem alkothatunk valamit közösen, ha idegenként, vagy ellenségként járunk egymás mellett. A társadalom nem képes működni szétszakított és elidegenedett egyének halmazaként. Kötelességünk és létérdekünk egyszerre, hogy figyeljünk egymásra, hogy szeretettel legyünk egymás iránt.

De hogyan létezhet az egész társadalomra kiterjedő szeretet? Hogyan lehet szeretni általában egy társadalmat, általában egy társadalomban, ha egyszer, mint fentebb szó is volt róla, a szeretet nagyon is jelen idejű, nagyon is konkrét fogalom?

Kétségtelen, szeretni nem lehet általában, hanem csak itt és most. Szeretni nem lehet elvontan és elméletben, csakis mindennapi cselekedeteinkben, konkrét személyek felé fordulva. De igenis van a szeretetnek társadalmi méretű megfelelője. A szeretet kis köreiből felépülő szolidaritás. A szolidaritás, amely egyedül tartja össze a társadalmat, amely egyedül kovácsolhat valódi közösséget egy embertömegeből.

Egymás kölcsönös tisztelete, megbecsülése, az egymásra való odafigyelés és az egymásba vetett bizalom nélkül képtelenek vagyunk közösségeinket fenntartani. Ha csakis magunkra figyelünk, csak a magunk szempontjait vesszük számításba, csakis a magunk feje után

²¹ Martialis Lásd az idézetgyűjteményben a <http://mek.oszk.hu/00100/00174/html/01.htm> oldalon.

²² Joseph Joubert Lásd Uo.

²³ Boros László Lásd: Idézetek gyűjteménye: <http://www.freeweb.hu/zimo/7.htm>

²⁴ József Attila: Nem én kiáltok

²⁵ Robert Baden-Powell (a cserkészmozgalom megalapítója): A cserkészvezető Kiadja a Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, Budapest, 1992. p. 84.

megyünk, nem törődve más csoportok, más emberek érdekeivel és értékeivel, akkor szanaszét forgácsoljuk erőinket. Sokszor az „emberek hajlandók egy-egy kérdést kizárólag egy oldalról, a saját oldalukról szemlélni, pedig nyilvánvalóan két oldala van, s ezután elkezdik gyűlölni azt, aki a másik oldalát látja.”²⁶ S lehetnek bármily racionálisak, bármily jogosak is saját szempontjaink, kudarcra vannak ítélve erőfeszítéseink egymás ellenében. Az „igazságosság utáni éhség, ez az igazságért és a világ erkölcsi rendjéért harcoló lelkesedés *nem* azonos a gyűlölettel, nem is lehet azonos vele – de nem lehet a gyűlölet forrása sem világunkban. Nem változhat át az ember elleni harc programjává, egyedül csak azért, mert a másik, hogy úgy mondjam, a ’túlsó oldalon’ áll.”²⁷

Lehet egy elképzelés ésszerű, hatékony, szükségszerű, ám ha *minden áron* meg akarjuk valósítani, könnyen zsákutcába jutunk. Meg kell értenünk, hogy „a szív észt ad, de az ész nem ad szívet,”²⁸ mert „jól, csak a szívével lát az ember.”²⁹

Nem igaz, hogy a cél szentesíti az eszközt. „*Jót s jól! Ebben áll a nagy titok.*”³⁰

„A túlzott individualizmus kultúrája azért sem szerencsés, mert végső soron felszámolja saját közösségeit. Közösség nem formálódik minden egyes csoportos interakció alkalmával.”³¹ Ahhoz, hogy „a kommunikációból kommunió, a kapcsolatból igazi közösség legyen”³² elengedhetetlen, hogy a társadalom tagjai bizalommal és szolidaritással forduljanak egymás felé. Ne gondoljuk, hogy egymástól elfordulva és egymással szembefordulva képesek lehetünk közösségben maradni egymással. Hiszen a szolidaritás a szeretet társadalmi kiteljesülése, ami nélkül nem teljes a szeretet. A szeretet ugyanis szétfoszlik, vagy súlyos kárt szenved, mihelyt elzárjuk azt, akár egy elől is a legkisebbek közül. Ha egymással kapcsolatba léptünk, akkor azt se feledjük: „*te egyszer s mindenkorra* felelős lettél azért, amit megszéldítettél. Felelős vagy a rózsáért.”³³ Felelősek vagyunk valamennyi embertársunkért.

Meg kell tanulnunk és meg kell gyermekeinknek is tanítanunk: összefogás, szolidaritás nélkül nemhogy nem juthat sehová egy társadalom, hanem összeroskad.

*Mert „minden önmagával meghasonlott ország elpusztul, és ház házra omlik” –mondja az Úr.*³⁴

---

²⁶ Baden-Powell: I. m. Uo.

²⁷ II. János Pál a munkásokhoz Párizsban, Saint-Denis-ben. In: Ne féljete! – André Frossard és II. János Pál pápa párbeszéde Szent István Társulat, Budapest, 1986. p. 192.

²⁸ Anatole France A http://uj.plebania.net/hittanterem/?op=view&k_id=498 oldalon.

²⁹ Saint-Exupéry: I. m. p. 79.

³⁰ Kazinczy Ferenc: A nagy titok (A ’Tövisék és virágok’-ből)

³¹ Fukuyama: I. m. p. 31.

³² Lengyel László - Várszegi Asztrik: Beszélgető könyvecske Helikon Kiadó, 1999. p. 220.

³³ Saint-Exupéry: I. m. Uo.

³⁴ Jézus Krisztus In: Lukács evangéliuma: 11,17.

VI. „Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz / Végül egy erős akarat? / Hiszen magyar, oláh, szláv bánat / Mindigre egy bánat marad.” (Ady Endre³⁵)

Az erő, ami fenntartja a közösségeket, természetesen létfontosságú azok egymás közti kapcsolataiban is. A szolidaritás, az egymással való törődés nemcsak egy társadalom belső, de külső létfeltétele is. „Az önzés sohasem szent: a nemzetek önzése [pedig] még veszélyesebb az emberiségre, mint az egyeseké.”³⁶ A népek egymással való féktelen versengése, a fenyegetettség és a „közös félelemérzet” nem a társadalmi fejlődés katalizátora, hanem kényszerpályája, amely hosszú távon menthetetlenül a katasztrófába vezet. Nyugat-Európának földig rombolt és porba sújtott német és francia városok mélyen a szívekbe és agyakba vésődő látványa kellett, hogy erre rájöjjön. Milliók halála kellett, hogy megértsék: „*Soha nem lehetünk boldogok egymás ellenében*”³⁷

A fegyverek, az erő, az erőszak nem békét, vagy boldogságot, hanem csak rendet hozhatnak el. Hogy a kettő nem egészen ugyanaz, arra elég felidézni elmúlt századunk krónikáit vagy az esti tévéhíradó tudósításait.

Nem kereshetjük boldogulásunk útját itt a Kárpát-medencében sem egymás ellenében. A „nemzetiségi ellentétek csak úgy szüntethetők meg, ha minden nemzetrész szabad nyelvi, kulturális és gazdasági fejlődését biztosítjuk,”³⁸ ha tiszteljük és elismerjük egymás értékeit. Ha nem egymás kárára, egymást megelőzve, hanem egymást segítve próbálunk megoldást találni közös problémáinkra. Trianon valódi tragédiája nem az ország megcsonkítása volt, hanem, hogy mind a mai napig hatóan szétszakította a Kárpát-medence népeit, akik egymás ellenében keresték a jövő útjait. Pedig az összefogás és a szolidaritás az egyetlen, ami kivezet az ellenségeskedések és problémák sűrűjéből. A magyarság sem akkor talál békességre az országhatárokon innen és túl, ha felülkerekedik minden más nemzetten. Nemzetünk békés fejlődését csakis dunai népeink közti összefogás, az egymáson segítő szolidaritás biztosíthatja. Mert a „haza nem bátyafal minden ellen, ami idegen; kapu még tágabb közösségek felé.”³⁹

Tudjuk, sok és fájó sebet ütött már a múlt e hányattatott sorsú térség minden nemzetében. Harcoltunk egymásért és egymás ellen. Mi, a magyarság is sokszor, sokhelyütt, sok sértést

---

³⁵ Magyar jakobinus dala

³⁶ Babits Mihály-Jászi Oszkár-Szabó Ervin: Knights of Europe – Európa lovagjai (Kéziratban maradt felhívás 1918-ból.) In: Az európai öntudat írói. Kiadja a Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ, Budapest, 1999. (A Légendes c. folyóirat különszámának magyar változata. Szerkesztette Laurant Fassin ill. Kelevéz Ágnes) p. 22.

³⁷ II. János Pál 2003. február 23-án, a déli Úr angyala imádságban. A http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/angelus/2003/index.htm oldalon

³⁸ Babits-Jászi-Szabó: I. m. Uo.

³⁹ Illyés Gyula: Petőfi (1936) In: Az európai öntudat írói ... p. 73

kaptunk. De sokszor, sokhelyütt és sokat is adtunk. „Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép, / s tudjuk miben vétkeztünk, mikor, hol és miképp.”⁴⁰ Megszenvedtük valamennyien az egymás elleni harc terheit. Választhatjuk azt, hogy szüntelenül számon kérjük egymáson a múltban ütött sérelmeket. De így soha sem fogunk megszabadulni a múlt fogságából. „Könnyebb a nacionalista indulatokat követve a zárt, kis nemzetállamok rendszerébe kapaszkodni foggal-körömmel, és zavaró elemként kezelni mindenkit, aki a határokon belül más etnikumhoz, nyelvi vagy egyéb közösséghez tartozik. Rövid távon könnyebb hátrafelé menekülni, de végül is felbecsülhetetlenül veszélyesebb”⁴¹.

Sérelmeinkre nem a jogos elégtételek, hanem a megbocsátás, az egymás felé forduló szolidaritás érzése szerezhethetnek gyógyírt. S a „*megbocsátás* a szeretetnek annál rendkívülibb tette, minél inkább igaz, hogy a múlt emlékeit olykor nem lehet kioltani”⁴². „Mert a gyűlöletet soha nem fékezheted meg gyűlölettel. A gyűlölet egyetlen orvossága a szeretet.”⁴³ „A szeretet lángjaiban [pedig] a legkeményebb vasnak is meg kell olvadnia. Senki sem téríthet el ettől a meggyőződésemtől, mert a tapasztalat tanított meg reá.”⁴⁴

Nekünk bőven „elegendő harc, hogy a multat be kell vallani.”⁴⁵ Azt a „harcot, amelyet őseink vívtak, / [majd] békévé oldja az emlékezés.”⁴⁶ Túlléphetünk a múlt fájó emlékein és sötét erőin, de erre együttesen van csak esélyünk. Társadalmaink békés fejlődéséhez egymásba fonódott, és következésképpen egymásra utalt nemzeteink között is szükségünk van a szolidaritásra, az egymást ismerő és tisztelő, egymást szeretettel segítő, egymásért felelős magatartásra. Hogy elfogadjuk és segítsük egymást. Többség a kisebbséget – és ugyanígy kisebbség a többséget. Az egymást nem ismerő, s ezért lekicsinylő; az egymást magára hagyó, az egymásra nem figyelő hozzáállás a Duna-táj népei közt is, akár csak társadalmainkban, zsákutca. Mert, „*egy embernek csak akkor van joga a másakra felülről lenézni, amikor annak talpra állni nyújt segítő kezét.*”⁴⁷

Vegyük észre, pontosan ez, a nemzetek közti szolidaritás és a megbocsátásból kinövő összefogás az az ösztönzés és erő, amely „megszelídítette” és összetartja az európai kontinens államait immáron fél évszázada. Az európai integráció ebből a szempontból a szolidaritáson alapuló közösség gyakorlati kivitelezése, és egyben megvalósíthatóságának bizonyítéka is.

---

⁴⁰ Radnóti Miklós: Nem tudhatom

⁴¹ Kosáry Domokos: Európa történeti modellje. In: Rubicon 1997/5-6.

⁴² Roger Schutz testvér, az ökumenikus Taize közösség alapítója 1991. decemberében a budapesti világtalálkozón. In: Egyetemisták imakönyve ... p. 120.

⁴³ Buddha Lásd a <http://www.vallasforum.hu/idezetek.php> oldalon.

⁴⁴ Mahatma Gandhit idézi Hamvas: I. m. p. 390.

⁴⁵ József Attila: A Dunánál

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Gabriel García Márquez Lásd a <http://www.netorian.hu/szerzo/gabrielgarciamarquez> oldalt.

A „sokféleségében egyesült” Európa, történelmi küldetéseként, „saját példáján bemutathatja, hogy számos igen különböző nemzet képes békében együttműködni anélkül, hogy bármit elveszítene identitásából. ... De ... Európának, ha akarja, van még egy másik lehetősége is: felelevenítheti legértékesebb szellemi hagyományait, s ... megkeresheti, mi az, ami abban más kultúrák és civilizációk gyökereivel közös, ... amelyhez [aztán] mindenki visszatérhet, hogy képes legyen ugyanazon a bolygón együtt élni és együtt szembenézni a közös létet fenyegető veszélyekkel.”⁴⁸

„Tekintsünk végre magasabbra, emelkedjünk fölül az egyéni és az etnikai érdekeken, vágyakon, önzéseken. Ember nem arathat győzelmet ember fölött. Az egyedül igaz és tartós győzelem az, amely az emberi lényeg összességének egyaránt gyümölcsozó.”⁴⁹

VII. „s rendezni végre közös dolgainkat / ez a mi munkánk és nem is kevés”

(József Attila⁵⁰)

„Ne tegyünk úgy, mint Káin, aki ... megölte testvérét.”⁵¹ Ne mentegetőzzünk hozzá hasonlóan mi is, azt kérdezve: „*talán őrzője vagyok testvéremnek?*”⁵² Ne kérdezzük, hiszen tudjuk mi volt a válasz: igen, őrzője vagy a te testvérednek.

Forduljunk egymás felé, keressük és találjuk meg egymást és rendezzük el végre közös dolgainkat. Ne áltassuk magunkat, hogy van sürgősebb megoldásra váró problémánk is. Ismét segítő kezet nyújtani egymásnak, feléleszteni az emberek közti szeretetet, a közösségekben működő szolidaritás tüzét: ez az, ami előfeltétele bármilyen más közös cselekvésnek. Nem más, hanem *ez* a mi munkánk. Hogy az önzés, a tudatlanság és a felelőtlenység hármas szorításából, az egymást megismerő, egymásra odafigyelő, egymáson segítő szeretettel emeljük ki egymást, s jussunk ki így mi magunk is belőle.

Ne áltassuk magunkat azzal sem, hogy nem ránk vár a feladat. Ne keseregjünk a világ szerencsétlen helyzetén, miként a vasárnapi iskolák tanmeséjének bánatos embere. „Édes Istenem! – zokogta. – A szenvedésünket, tengernyi fájdalmunkat, kínjainkat és a világunk nyomorúságát látva, mondd, miért nem küldesz segítséget hozzánk? Isten ránézett, és így felelt: Küldtem segítséget. Téged küldtelek oda.”⁵³ Hisz „nem elég a jóra vágyani: / A jót

⁴⁸ Václav Havel: Európa küldetése In: Az európai öntudat írói ... p. 38.

⁴⁹ René Arcos: Hazánk: Európa (1923) In: Az európai öntudat írói ... p. 26.

⁵⁰ A Dunánál

⁵¹ János apostol első levele 3, 11.

⁵² Káin In: Teremtés könyve: 4, 9.

⁵³ A történetet idézi a „Két Kereső” In: Jézus nélkül nincs béke ... p. 27.

akarni kell! / És nem elég akarni: / De tenni, tenni kell!”⁵⁴ Mert „nem elég a célt látni / Járható útja kell! / nem elég útra kelni, / az úton menni kell! / Egyedül is! Elsőnek, / elől indulni el!”⁵⁵

Ne féljünk attól sem, hogy a mi apró cselekedeteink semmit sem számíthatnak, hogy a mi mindennapi életünkben semmi korszakalkotót nem tudtunk tenni. Hiszen mindnyájunkra áll: „nagy dolgokat nem tudunk véghezvinni, csak kis dolgokat, nagy szeretettel.”⁵⁶ „Ne féljete!”⁵⁷ Egyszerűen „*igyekezzetek ezt a világot egy kicsit jobb állapotban magatok mögött hagyni, mint ahogy találtátok.*”⁵⁸

Apró, hétköznapi cselekedeteink olyanok, mint a földre vetett mag, amely kicsi és észrevehetetlen, de amelyet ha valaki elvetett, „utána akár alszik, akár ébren van, éjjel vagy nappal, a mag kicsírázik, és szárba szökken, maga sem tudja, hogyan.”⁵⁹

Biztosak lehetünk benne nincs „nehézség, amelyet elegendő szeretet le nem gyűr; nincs kór, amelyet elegendő szeretet meg nem gyógyít; nincs ajtó, amelyet elegendő szeretet ki nem nyit; nincs szakadék, amelyet elegendő szeretet át nem hidal; nincs fal, amelyet elegendő szeretet földre nem rombol; nincs bűn, amelyet elegendő szeretet meg nem vált. ... Nem számít, milyen mély a baj gyökere, milyen reménytelen a kilátás, milyen kusza a szövevény, milyen nagy a hiba.”⁶⁰ Higgyük el nyugodtan, hogy a szeretet, a szolidaritás képes megváltani a világot – már megtette egyszer. Bízunk kell a sok nehézség, embertelenség, közönyösség közepette is. Most még „félelem és remény között élünk ... *És nem szabad félnünk remélni.*”⁶¹

Vajon naivitás társadalmi problémákra a mindennapi emberi kapcsolatokban keresni a válaszokat? Talán kevésbé tűnik annak, ha meggondoljuk, „hogyan a rossz előbb az ember szívébe furakodik be, s csak azután járja át a politikai rendszereket.”⁶² A fenntartható fejlődést, a fenntartható társadalmat ugyanis csak mi, emberek tudjuk „*fenntartani*”. Nem valamiféle külső erőknél kell ehhez megszélidülniük, hanem nekünk. „A szívben van a baj! A szívre hasson tehát a gyógymód. Hagyjuk a régi recepteket. Nyíljon ki a szív és a kar!”⁶³

Vegyük észre nem vágyálom, nem lehetetlenség pár pillanat alatt, egy mosollyal, egy vigasztaló vagy érdeklődő szóval, a másokra szánt öt perccel, apró segítséggel vagy akár egy

---

⁵⁴ Váci Mihály: Még nem elég!

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Teréz anya, lásd a http://palfyjudit.freeblog.hu/archives/2005_Mar_palfyjudit.htm oldalt.

⁵⁷ Jézus Krisztus In: Máté evangéliuma: 28, 10. valamint ennek nyomán II. János Pál.

⁵⁸ Robert Baden-Powell búcsúlevele a cserkészfiúknak (1941) Lásd a <http://www.cserkesz.hu> oldalon.

⁵⁹ Jézus Krisztus In: Márk evangéliuma 4, 26.

⁶⁰ Emmet Fox: Hegyi beszéd Lásd az idézetgyűjteményt a <http://mek.oszk.hu/00100/00174/html/01.htm> oldalon.

⁶¹ II János Pál: In: Ne féljete! ... p 198.

⁶² Alexandr Szolzsenyicin: In: Martinetti: I. m. p. 232.

⁶³ Jules Michelet-t idézi Hamvas: I. m. p. 321.

indulatos szóról való lemondással, egy el nem hangzott rágalommal, nem lehetetlen egy élhetőbb világot varázsolnunk magunk köré. Rajtunk múlik.

„Nem teremtheted meg újra a világot.
Legyenek szerények a vágyaid.
Van azért, amit te is megtehetsz:
Segíteni felebarátodon.
Kevés ez, meglehet, de sok is
És messziről mosolyognak rá a csillagok.”⁶⁴

A Szent István Bazilika hirdetőabláján bukkant fel a következő pár sor: *„A kezet csak megfogni szabad, elereszteni véték, ellökni átok. Egymásba kulcsolt kezek tartják össze az eget, s a világot.”*

Én szívből hiszek a „kevesek egymásbatett kezében.”⁶⁵ *„Hiszek a szeretet végső győzelmében.”*⁶⁶

---

⁶⁴ Stig Dagerman In: Az európai öntudat írói ... p. 49.

⁶⁵ Sík Sándor: Megyeri hitvallás

⁶⁶ Prohászka Ottokár Lásd a <http://www.inditlak.hu/levelek.html> oldalt.

Források:

Jézus Krisztus, Teréz anya, Mahatma Gandhi, Konfucius, Buddha, Stig Dagerman, Jules Michelet, Alexandr Solzsenyicin, Ernest Hemingway, Sík Sándor, René Arcos, János apostol, Václav Havel, Roger Schütz, Kosáry Domokos, Babits Mihály, Illyés Gyula, Jászi Oszkár, Szabó Ervin, a „Két Kereső”, René Latourelle, Kazinczy Ferenc, Várszegi Asztrik, Antoine de Saint-Exupéry, Konrad Lorenz, Erich Fromm, Giovanni Martinetti, Francis Fukuyama, Hankiss Elemér, Robert Baden-Powell, John Donne, Bódás János, Martialis, Joseph Joubert, Boros László, József Attila, Anatole France, Radnóti Miklós, Gabriel García Márquez, Váci Mihály, Ady Endre, Emmet Fox és II. János Pál tanítása, gondolatai, írásai a jelzett idézetgyűjteményekben és az alábbi művekben, valamint verseik.

- Az európai öntudat írói. Kiadja a Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ, Budapest, 1999. (A Légrés c. folyóirat különszámának magyar változata. Szerkesztette Laurant Fassin ill. Kelevéz Ágnes)
- Robert Baden-Powell: A cserkészvezető. Kiadja a Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége, Budapest, 1992.
- Biblia - Ószövetségi és újszövetségi Szentírás. Szent István Társulat, Budapest, 1982.
- Egyetemisták imakönyve. Budapesti Egyetemi és Főiskolai Lelkészség, 2002.
- Erich Fromm: A szeretet művészete. Háttér Kiadó, 1993.
- Ne féljtek – André Frossard és II. János Pál pápa párbeszéde. Szent István Társulat, Budapest, 1986.
- Francis Fukuyama: A nagy szétbomlás. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Hamvas Béla: Anthologia Humana – ötezer év bölcsessége. Medio Kiadó, 1996.
- Hankiss Elemér: Proletár reneszánsz. Helikon Kiadó, 1999.
- Giovanni Martinetti SJ.: A mai hit észérvei. Paulus Hungarus –Kairosz Kiadó, 2001.
- A „Két Kereső”: Jézus nélkül nincs béke – ismerd meg Jézust és megismered a békét. Magyar Könyvklub, Budapest, 2003.
- Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. IKVA-SZÁMALK, 1988.
- Kosáry Domokos: Európa történeti modellje. In: Rubicon 1997/5-6.
- Lengyel László - Várszegi Asztrik: Beszélgető könyvecske. Helikon Kiadó, 1999.
- Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg. Móra Könyvkiadó, 1977.

Az internethivatkozások a 2005. június 6.-i állapotot tükrözik.